

УДК 323.22(680)“1994/2012”+321.1:329.42

Плохотніченко Вікторія,
студентка 3-го курсу
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ДЕМОКРАТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1994-2012рр.)

Стаття присвячена проблематиці расової дискримінації населення на прикладі Південно-Африканської Республіки. Проаналізовано статті таких дослідників, як Олійник Н., Терешкин Д.В., Філатова І.І. та Давидсон А.А. Окрім того, статті іноземних науковців, таких, як: Дженні Софел та Малулека Пол, а також офіційні сайти МЗС ПАР та ООН. Обґрунтовано питання щодо життя країни після відміни системи апартеїду, також розглянуто основні події за президентства Нельсона Мандела, ТабоМбуки і Джейкоба Зуми.

Ключові слова: відміна апартеїду, расова дискримінація, нова конституція, Африканський Національний Конгрес.

The article deals with the issue of racial discrimination against the population in the case of the Republic of South Africa. Various articles of such researchers as Oliynyk N, Tereshkin DV, Filatova II and Davidson AA have been analyzed. Also there were found articles by foreign scholars such as Jenny Soffel and Malulek Paul, as well as the official sites of the MFA of South Africa and the UN. Questions about the life of the country after the abolition of the apartheid system, as well as the main events under the presidencies of Nelson Mandela, TaboMbuki and Jacob Zuma, are substantiated.

Keywords: abolition of the apartheid, racial discrimination, new constitution, African National Congress.

Постановка проблеми та її актуальність. До закінчення часу апартеїду Південна Африка багато років була в економічній ізоляції. Нельсон Мандела повинен був знайти спосіб управління переходом країни від апартеїду без ризику економічного колапсу. Його прагнення полягали в тому, щоб розподілити природні ресурси країни, забезпечити роботу та освіту для всіх, що й трапилося після п'яти років головування Мандела, яке характеризувалося значним зростанням соціального становища країни[3].

Після виборів 27 квітня 1994 року Нельсон Мандела був приведений до присяги в якості президента Південної Африки. Було створено Уряд національної єдності; його кабінет складався з дванадцяти представників африканських національних конгресів, шістьох від Національної партії та

трьох від Партії свободи Інката. Табо Мбекі та Ф.В. де Клерк були заступниками голови. Економічно уряд розпочав «Програму реконструкції та розвитку» для вирішення соціально-економічних наслідків апартеїду, включаючи пом'якшення бідності та подолання масштабних дефіцитів соціальних послуг у всій країні – те, що, на думку уряду, покладається на більш сильне макроекономічне навколишнє середовище.

У 1995 році тимчасова конституція “погодилася” на переговори про завершення апартеїдуї вона була замінена новою конституцією. Уряд також створив Комісію Правди та Примирення (КПП) для розкриття злочинів епохи апартеїду. Комісія почула багато розповідей жахливої жорстокості та несправедливості з усіх боків боротьби і запропонувала деякі привілеї людям і громадам у зв'язку з їх минулим досвідом. КПП допомагала жертвам розповідати свої історії та дозволяла злочинцям визнати свою провину, пропонуючи амністію тим, хто сповідував повне визнання вини. Ті, хто вирішив не з'являтися перед комісією, мали б кримінальне переслідування, у випадку, якщо б влада змогла довести його провину. Але коли деякі солдати, поліція та звичайні громадяни сповідували свої злочини, мало хто з тих, хто віддавав накази, назвав себе. Наприклад, колишній президент штату П. У. Бота і тодішній заступник голови ТабоМбекі відмовилися виступати перед Комісією.

Стратегія зростання, зайнятості та перерозподілу (СЗЗП) була прийнята у червні 1996 року. На стратегію СЗЗП вплинули економічні ідеї, що отримали назву «Вашингтонський консенсус»; вона мала на меті скоротити державні витрати, раціоналізувати державний сектор і скоротити бюджетний дефіцит до 3% до 1999 року. Тревор Мануїл був призначений міністром фінансів. Тож стратегія СЗЗП, ймовірно, була прийнята під тиском міжнародних інвесторів[6].

У 1999 році Південна Африка провела другі вибори. АНК, що керував, збільшив свою кількість, поставивши партію на одне місце в більшості третини, що дозволило б змінити конституцію. ТабоМбекі був обраний другим етнічно чорним президентом країни. Національна партія (НП), перебудована як Нова національна партія (ННП), втратила дві третини своїх місць, а також офіційний статус опозиції Демократичній партії (ДП). ДП традиційно функціонувала як оплот ліберальних білих і тепер отримала нову підтримку від консерваторів, розчарованих НП, і деяких чорношкірих середнього класу. Саме за ДП прийшла Квазулу-Наталь Партія Свободи Інката (ПСІ), яка історично відтворювала голос зулуського націоналізму. Поки ПСІ втратила деяку підтримку, її лідер Мангуст Бутлезезі продовжував здійснювати владу як міністр внутрішніх справ.

Незважаючи на те, що низові народи АНК провели Мбекі набагато менш прихильно, ніж улюбленого "Мадіба" (Нельсон Мандела), Мбекі

показав себе нахабним політиком, зберігаючи свою політичну перевагу, ізолюючи або не підтримуючи опозиційні партії.

На 52-й Національній конференції Африканського національного конгресу в Полоквані у грудні 2007 р. Мбекі поступився в гонці за головування в АНК своєму колишньому заступнику Джейкобу Зумі. Усі лідерські позиції в АНК перейшли до прихильників Зумі, що представляли собою великий зсув влади в правлячій партії. Після вилучення Мбекі відбувся поступовий рух вліво в економічній політиці країни.

Після відставки Мбекі Кгалема Мотланте був призначений президентом Південноафриканської національної асамблеї 25 вересня 2008 р. АНК дав зрозуміти, що Мотланте буде "доглянутим" президентом до виборів 22 квітня 2009 року, для якого Якоб Зума був президентським АНК кандидатом. Напруженість в АНК після виїзду Мбекі призвела до того, що низка видатних членів знехтувала ідеєю сформувати нову партію – Конгрес народу (COPE) під керівництвом Мосіуо Лекота, Мбхазіма Шилова та Млюкі Джордж.

Загальні вибори 2014 року знову були виграні АНК, хоча його частка голосування знизилася до 62,1%. Демократичний Альянс (ДА) збільшив свої голоси до 22,2% і підтвердив свою роль головної опозиційної партії. ДА отримав 6% голосів чорношкірого населення та майже 93% голосів білого. Таким чином ДА досі характеризується як "біла" або "правоцентристська" партія. Бійці з економічної свободи (БЕС), очолювані колишнім лідером молоді АНК Джуліусом Малемою, отримали 6,4% голосів і увійшли до парламенту як третя за величиною партія [6].

Особисті доходи зросли, оскільки ВВП на душу населення зріс з 5 760 доларів США у 1990 році, до 6 679 доларів у 2000 році. Загальний ВВП коливався, але інфляція, що становила 14% до 1994 року, зменшилась до 5% протягом наступного десятиліття. Однак до 2014 року Нігерія перевершила Південну Африку як найбільшу економіку континенту [3].

У 1980 –1992 роках середньорічне зростання економіки ПАР дорівнювало +1,4%, оскільки близько половини цього періоду темпи зростання економіки перебували в зоні негативних приростів. Після скасування апартеїду економіка ПАР росла досить високими темпами: середньорічний темп приросту ВВП в 1994 –2008 роках становив + 3,6%, максимальне зростання було у 2006 році (+ 5,6%). Однак наприкінці 2007 року зростання сповільнилося через кризу в електроенергетиці, що пізніше погіршилося впливом світової фінансово-економічної кризи. У 2009 році був зафіксований негативний приріст ВВП (-1,5%), який відновився в наступні роки, хоча і сповільнився до середньорічного рівня в + 1,9% в 2010 –2017 роках. Після «великої рецесії» 2008 –2009 років багато економічних показників в ПАР почали погіршуватися, що частково було пов'язано зі зниженням сировинних цін. Наприклад, норма накопичення

знизилися з 23,2% ВВП в 2008 році до 19,4% в 2016 році, незважаючи на те, що значення цього показника і так були досить низькими для країни такого типу і її рівня розвитку.

Щорічна інфляція протягом тривалого періоду залишалася нижче 6%. Високі соціальні потреби країни призвели до того, що дефіцит бюджету країни протягом останніх десяти років залишається на рівні 3,9 – 5,3% ВВП. В результаті, як і в багатьох середньорозвинених країнах, продовжує поступово накопичуватися державний борг країни, який досяг 53% ВВП в 2017 році, що вдвічі вище показника до «великої рецесії»[1].

Офіційний рівень безробіття в Південній Африці протягом багатьох років становив 25%, а рівень безробіття серед молоді –ще вище. Зміни відбувалися повільно, навіть після закінчення апартеїду, але частка зайнятих південноафриканських громадян зростає з 48,4% у 1990 році до 52,2% у 2000 році. Незважаючи на це, в 2007 –2017 роках рівень безробіття залишався високим приблизно 27,6%. Ці показники вищі, ніж в більшості країн ПАР, відповідно до методології МВФ. Безробіття істотно вище серед чорного населення країни (за даними офіційної статистичної служби ПАР, безробіття серед білого населення в 2016 році було 28%, чорношкірого 40%, і в свою чергу загальне 35%, що трохи вище за аналогічний показник, розрахований МВФ). У той час у чорного населення рівень освіти і кваліфікації був порівняно нижчим, що ускладнювало працевлаштування цих громадян навіть при наявності вільних робочих місць[1].

У 1990 році внесок сільського господарства в економіку Південної Африки почав знижуватися. З 1970 року сільськогосподарський сектор зростає в середньому 10% на рік, що значно нижчий за загальний ВВП (13%). Це призвело до зменшення частки сільського господарства у ВВП з 7,1% у 1970 році до 2,6% у 2013 році. Частка домашніх господарств, що були розташовані у формальних житлових будинках, збільшилась з 65,1% у 1996 році до 77,6% у 2011 році, згідно зі статистичною інформацією Південно Африканської Республіки. Частка населення, що тоді проживала у так званих “неформальних” будинках зменшилась з 16,2% до 13,6%. Хоча переділ землі все ж залишався великою проблемою, оскільки більшість південно африканських сільськогосподарських угідь належали білим [3].

За даними Інституту досліджень безпеки, у 1994 році рівень вбивств в Південній Африці становив 66,9% на 100 000 чоловік, а за відомостями південноафриканської поліцейської служби, у 2012 – 2013 роках – 31,3%. Таким чином, поки він все ще залишався надзвичайно високим (у порівнянні з США цей рівень вбивств становив 4,7), ПАР мала менше половини вбивств, які було скоєно ще два десятиліття тому[4].

Щодо освіти, то для багатьох звичайних південно африканських країн до 1998 року навчальна програма була документом, підготовленим експертами, які були призначені урядом; згідно з цією програмою, вчителі

повинні були працювати і, в значній мірі, не ставити її під сумнів. Вузьке уявлення про навчальний план було небезпечним, оскільки воно давало державі привід нав'язувати свої ідеологічні переконання масам і водночас легітимізувати свою владу в управлінні. Проте саме у 1998 році навчальний план став не просто змістом або предметом, який викладається в школах, він уже включав в себе методи та цілі навчання, організацію в класі та процедури оцінювання. Реформа освітивідіграла значну роль у соціальній та політичній сферах суспільства, спрямованих на залучення учнів до культури, практики та соціального зв'язку свого суспільства. Тож це свідчило про певний "перехід" – рух від одного виду політичного режиму до іншого політичного порядку. У контексті Південно-Африканської Республіки – відхід від апартеїду (расової системи) до більш демократичної [9].

Саме після повалення апартеїду у 1994 році, розпочався стрімкий економічний розвиток країни. Вже в червні того ж року ПАР відновила членство в Британській Співдружності Націй, ставши її п'ятдесят першим членом. Це, безумовно, принесло ПАР значні переваги як в економіці, так і на міжнародній арені. ПАР вмело грати за правилами нової глобальної економіки. На тлі того, що в усьому світі національні уряди вступали у політичні та економічні союзи з сусідніми країнами для захисту своїх інтересів, ЄС послідовно захищала права європейських фермерів від конкуренції з боку країн, що розвивалися на той час. Уряд ПАР зіграв ключову роль у формуванні Африканського Союзу і його стратегії Нового партнерства в інтересах розвитку Африки (НЕПАД). Адже дуже важливо будувати відносини з іншими країнами в тому ж географічному регіоні світу, тому що вони стикаються з аналогічними проблемами в результаті глобалізації[2].

З моменту створення ООН в 1945 році, її членство зросло до 192 держав. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй 12 листопада 1974 року призупинила участь Південної Африки у своїй роботі через міжнародну опозицію щодо політики апартеїду. Південна Африка була знову прийнята до ООН у 1994 році після її переходу до демократії. З 1994 року демократично обраний уряд здійснював зовнішню політику на основі центральної ролі ООН у багатосторонній системі.

На сьогодні Південно-Африканська Республіка поділяє цілі та принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй. Вона рішуче виступає за багатосторонність, засновану на правилах, з цією метою ПАР є активним учасником основних дорадчих та допоміжних органів Організації Об'єднаних Націй, тобто Генеральної Асамблеї, Економічної та Соціальної Ради та Ради Безпеки, Комісії миру, а також Ради з прав людини. Вона прагне сприяти і досягти свого бачення африканського континенту, який є процвітаючим, мирним, демократичним, нерасовим, об'єднаним і який сприяє створенню справедливого світу за допомогою ефективної багатосторонності в рамках

субрегіонального (САДК), регіонального (АС) та глобального (ООН) рівнів[8].

Ще однією ключовою організацією був Африканський Союз (АС), появу якого можна описати як велику подію в інституційній еволюції континенту. У 1999 р. Глави держав та урядів Організації африканської єдності видали декларацію (Декларацію Сірт), яка закликала до створення Африканського Союзу з метою, зокрема, прискорення процесу інтеграції на континенті, щоб вона могла грати свою законну роль у світовій економіці, одночасно вирішуючи багатогранні соціальні, економічні та політичні проблеми, котрі поєднуються, з деякими негативними аспектами глобалізації. Основними завданнями Організації Африканського Союзу були: звільнення континенту від залишків колонізації та апартеїду; сприяння єдності та солідарності серед африканських держав; координування та активізація співпраці для розвитку і забезпечення суверенітету та територіальної цілісності держав-членів, сприяння міжнародному співробітництву в рамках Організації Об'єднаних Націй.

Дійсно, як континентальна організація ОАС забезпечила ефективний форум, який дозволив усім державам-членам приймати узгоджені рішення з питань, що становлять спільний інтерес для континенту на міжнародних форумах і ефективно захищати інтереси Африки. Через Координаційний комітет з питань звільнення Африки, держави континенту працювали і виголошували з єдиною неоднозначною рішучістю міжконтинентального консенсусу в підтримку визвольної боротьби проти залишків апартеїду[5].

Беручи до уваги сказане вище, слід згадати і про участь Південно-Африканської Республіки в розробці стратегії Нового партнерства в інтересах розвитку Африки (НЕПАД). Ця стратегія мала свій початок на надзвичайному саміті ОАС у Лівії, про який уже згадувалося. Саміт уповноважив президента ПАРМбекі та президента Алжиру Бутефлікізалучити кредиторів Африки до загального скасування зовнішнього боргу континенту. Після цього Південний саміт Руху неприєднання та G-7, який відбувся в Гавані на Кубі в квітні 2000 року, надав повноваження президенту Мбекі та президенту Нігерії Обасанджо, передати занепокоєння Півдня до G-8 та Бреттон-Вудських установ.

Після цього стало зрозумілим співвідношення між двома мандатами та те, що сплата боргу полегшує форму, і є одним з найважливіших аспектів загальної програми розвитку для Африки. На наступному саміті ОАС, який відбувся в Того в липні 2000 року, трьом президентам було доручено взяти участь у розробці конструктивного партнерства для відродження континенту. Виходячи з цього, було піднято питання про партнерство з лідерами Великої вісімки на їх Зустрічі на вищому рівні в Японії в липні 2000 року. Робота з розробки НЕПАД (на цьому етапі називається Партнерство тисячоліття в

рамках Програми відродження Африки (ПДЧ)) розпочала серйозний процес взаємодії на двосторонньому та багатосторонньому рівнях.

У ході 5-го надзвичайного саміту ОАС, який відбувся в Сірте, Лібдія, з 1 по 2 березня 2001 року, де президент Обасанджо виступив з доповіддю на ПДЧ, а президент Сенегалу представив план Омега. Цей план пояснював роботу, проведену чотирма президентами, тобто президентами Мбекі, Обасанджо, Бутефлікою та Уейдом, щодо спрямування зусиль на інтеграцію всіх ініціатив, що здійснювалися для відновлення та розвитку континенту, включаючи новий Глобальний договір з Африкою. Вирішивши це, саміт визнав співпрацю та взаємодоповнюваність між різними попередніми ініціативами. Тому відбувся процес інтеграції, і 11 липня 2001 року НЕПАД (або Нова африканська ініціатива (НАІ), яка тимчасово була відома на той час), була представлена на саміті глав держав та урядів ОАС в Лусаці, Замбія, що забезпечило бачення Африки, виклад проблем, що стояли на той час перед континентом, та Програми дій для їх вирішення. НЕПАД була з ентузіазмом прийнята одногосно у формі декларації (XXXVII), як основна програма розвитку Африки, яка забезпечує цілісні, всебічні комплексні стратегічні рамки для соціально-економічного розвитку континенту в рамках інституційної структури Африканського Союзу[7].

31 серпня 2012 року в Кейптауні (ПАР) проходив XXIV Конгрес Соціалістичного Інтернаціоналу, куди сьогодні входять 162 політичні партії та організації з різних країн світу. У другий день роботи Конгресу Соцінтерну на ранковому засіданні виступив президент ПАР та Африканського Національного Конгресу Дж. Зума. У своїй промові він зазначив, що світ повинен активно захищати ідею багатопольярного світу, щоб протистояти диктату домінуючих імперіалістичних держав. Також він зазначив, що необхідно знайти шляхи для ефективнішої роботи як найбільш оптимального інструменту побудови кращого світу і міжнародної солідарності замість зростаючого моноцентризму.

На думку колишнього президента ПАР, глобалізація стимулює зростання економік, що розвиваються. Причиною цього є домінуючі імперіалістичні держави, які історично використовують різні способи утвердження своїх геополітичних та економічних інтересів. Він висловив переконання, що світ продовжує спостерігати, як сильні нації диктують іншим, як їм треба жити, і дедалі частіше вдаються до військових методів вирішення проблем, а також що соціальний захист як ніколи має бути найважливішим [2].

Список використаних джерел

1. Бюллетень о текущих тенденциях мировой экономики. ЮАР: успехи и проблемы развития. 2018. С. 3 – 8.

2. ПАР – країна з тріумфом керівництва: стаття, «Український науковий журнал. Освіта регіону / Н.Олійник. URL: <http://social-science.com.ua/article/913>
3. 5 ways South Africa change dafter Mandela’s release: стаття / Jenny Soffel / 17 Jul 2015. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2015/07/5-ways-south-africa-changed-after-mandelas-release/>
4. 20 years sincea part heid: What's changedin South Africa, and whathasn't: Agence France-Presse/ Erin Conway-Smith/ April 27, 2014 · 3:06 PM UTC URL:<https://www.pri.org/stories/2014-04-27/20-years-apartheid-whats-changed-south-africa-and-what-hasnt>
5. AfricanUnionin a Nutshell: сайт URL: http://www.dirco.gov.za/au.nepad/au_nutshell.htm
6. History of South Africa (1994–present): сайт URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_South_Africa_\(1994–present\)](https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_South_Africa_(1994–present))
7. New Partners hip for Africa's Development (NEPAD). Historical Overview: сайт URL: http://www.dirco.gov.za/au.nepad/historical_overview.htm
8. The United Nations and South Africa: сайт URL: <http://www.un.org.za/about/>
9. Tounderst and SA's History Curriculum changein Democracy, lets first look att his changeduring Tra: стаття/ MalulekaPaul/ 15 January 2015, 07:18 URL: <https://www.news24.com/MyNews24/To-understand-SAs-History-Curriculum-change-in-Democracy-lets-first-look-at-this-change-during-Tra-20150114>